

Kunnskapsdepartementet**Deres ref.: 22/5736**

Innledning

Kunnskapsdepartementet oppnevnte 23. april 2021 et utvalg som hadde i oppdrag å foreta en helhetlig gjennomgang og vurdering av regelverket for opptak til høyere utdanning. Utvalget leverte 1. desember 2022 sine forslag til Kunnskapsdepartementet. Utvalget kommer med anbefalinger til Kunnskapsdepartementet om hvordan en kan lage et opptaksregelverk som er basert på prinsipper om at det skal være mest mulig rettferdig, effektivt og enkelt å forstå.

Norsk Lektorlag har bidratt med innspill underveis til utvalgets arbeid, blant annet i møte med utvalget 28. april 2022 og i skriftlig innspill til utvalget 30. mai 2022¹. Høringsuttalelsen er strukturert etter kapitlene i utredningen, men tar ikke sikte på å kommentere alle vurderinger og forslag.

- Endringer i opptaksregelverket påvirker også videregående opplæring. Utvalget har gjort et viktig og godt arbeid, og Norsk Lektorlag støtter i hovedsak utvalgets forslag til ny modell for opptak til høyere utdanning.

Det er et stort problem for sosial mobilitet i dag at det er vanskelig å orientere seg i en uoversiktlig og mangefasettert inntaksstruktur, og at det er mulig å betale for å ta opp igjen fag, og samle alderspoeng, for å øke sannsynligheten for inntak på attraktive studier. Disse faktorene er ikke sosialt jevnt fordelt. Vi mener det også kan slå sosialt skjevt ut at karriereveiledere/rådgiverne i skolen ikke nødvendigvis har riktig kompetanse og oppdatert informasjon, og at det kan være vanskeligere for elever med lav sosioøkonomisk bakgrunn, og evt. uten støtte fra foreldrene, å ta godt informerte valg om faglig fordypning, og å planlegge for videre studieløp i valget av fag på ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Vi har derfor lenge ønsket forenklinger i opptaksordningen, og har argumentert for kvalitetssikring av karriereveiledning i grunnskole og videregående opplæring, eksempelvis i form av spesifikke kompetansekrav. I stedet for å skape flere veier for å oppnå generell studiekompetanse, er Lektorlaget positive til mer bruk av spesiell studiekompetanse. Det forutsetter imidlertid et løft i karriereveiledningen i skolen, slik at elever tidlig blir gjort oppmerksomme på konsekvenser av fagvalg.

Merknader til utvalgets vurderinger og forslag i Kap. 5. kvalifisering i ny opptaksmodell

Norsk Lektorlag mener studieforberedende utdanningsprogrammer, med oppnådd generell studiekompetanse, bør være den brede hovedveien inn i høyere utdanning. Dette støtter vi utvalget på. Innholdet i videregående opplæring er utenfor opptaksutvalgets mandat, og utvalget viser til den varslede prosessen for å vurdere endringer i fag- og timefordeling som del av Fullføringsreformen, blant annet for at elever skal bli bedre studieforberedte. Lykkes vi i å heve nivået på generell

¹ https://cdn.innocode.digital/norsklektorlag.no/uploads/2022/05/Norsk_Lektorlag_Innspill-til-opptaksutvalget_30052022.pdf

studiekompetanse gjennom fullføringsreformen, bør færre studier i fremtiden stille spesifikke tilleggskrav for inntak.

Vi støtter at regelverket skal gi de best kvalifiserte søkerne studieplass, og at studieforberedthet i denne sammenhengen kan operasjonaliseres som karaktersnitt. Det vil i så måte være viktig å fortsette arbeidet for valide og reliable karakterer, både fra standpunktvurderingen og fra eksamenssensuren, på vitnemålene fra videregående opplæring. Et viktig grunnpremiss for kvalitetssikring av karakterer, er at ufaglærte lærere ikke settes til å undervise og foreta vurderinger. For kvalitetssikring av undervisning og standpunktkarakterer mener Norsk Lektorlag det bør innføres kompetansekrav for undervisning for alle fag, på alle trinn.

Vi støtter utvalget i at Nasjonalt råd for studieforberedende utdanningsprogram kan bli en nyttig arena for å diskutere og vurdere samsvar mellom videregående opplæring og høyere utdanning.

Unntak fra kravet om generell studiekompetanse

NL støtter utvalgets forslag i 5.3.1:

«Utvalget vil videreføre unntakene fra generell studiekompetanse. Disse søkerne utgjør en liten andel av studentgruppa og for dem det gjelder er det viktig å ha en vei inn i høyere utdanning. Unntaksordningene bør fortsatt bare gi søkerne adgang til studier hvor de har relevant kompetanse og nødvendige forutsetninger for å fullføre. Det innebærer at det må gjøres en separat vurdering for hvert studium søkeren har søkt på.»

Vi mener en må stille kvalitetskrav på likt nivå til utdanninger som gir generell studiekompetanse. For dårlig studieforberedthet forplanter seg som frafall i høyere utdanning. Vi vet at studenter som i dag kommer til høyere utdanning via påbygg, 23/5-regelen eller Y-veien, lykkes dårligere i høyere utdanning.

Utvalget foreslår å fjerne dagens praksiskrav (5 års arbeidserfaring), da det oppfylles av 90 % av søkerne i dag, og foreslår i stedet en 23/6-modell, hvor 23 står for fylte 23 år og 6 for beståtte seks studiekompetanefag. Lektorlaget støtter dette forslaget.

NL støtter utvalgets forslag om at ikke utdanningsinstitusjonene (som i dag) men fylkeskommunene, skal vurdere søkere på dispensasjon. NL stiller seg også bak utvalgets oppfordring om at KD og institusjonene sammen bør gjennomgå de ulike spesielle opptakskravene som finnes i dag, med mål om forenkling og mest mulig like krav.

Vi støtter ikke forslaget om å avvikle muligheten til å sette spesielle opptakskrav i form av nivåkrav. Vi ønsker å beholde karakterkrav for opptak til lærer – og lektorutdanninger, da vi mener at vi må kunne forvente minst middels høyt nivå i fagene man vil studere og undervise i.

Lektorlaget stiller seg bak disse forslagene fra utvalget i kapittel 5:

Generell studiekompetanse

- generell studiekompetanse fortsatt bør være grunnlag for opptak til høyere utdanning
- generell studiekompetanse skal fortsatt gis når søkeren har:
- fullført studieforberedende utdanningsprogram eller påbygging til generell studiekompetanse
- bestått de seks studiekompetanefagene og fylt 23 år – dagens krav om dokumentasjon på praksis fjernes

- gjennomført minst ett års høyere utdanning eller toårig fagskole

Andre måter å bli kvalifisert

- det ikke settes i gang utredninger av innføring av en kvalifiserende prøve nå, men at Kunnskapsdepartementet følger med på utprøvingen av den kvalifiserende prøven i Sverige
- realkompetansevurdering videreføres som en vei inn i høyere utdanning
- vurderingsmetodene for realkompetansevurdering forbedres
- muligheten til å få dispensasjon fra generell studiekompetanse videreføres
- videregående opplæring får ansvar for å gjøre vurderingen og utstede dokumentasjon til elevene

Spesielle opptakskrav

- universiteter og høyskoler fortsatt skal ha ansvaret for å vurdere om søkerne har nødvendige faglige forutsetninger for å gjennomføre det aktuelle studiet
- muligheten til å sette spesielle opptakskrav i form av innholdskrav eller krav om opptaksprøve videreføres
- Kunnskapsdepartementet og institusjonene går gjennom bruken av spesielle opptakskrav med mål om å forenkle og ha like krav på like studier
- unntaket fra generell studiekompetanse for enkeltstudier videreføres, og unntaket knyttes til alternativ kompetanse som gjelder alle søkere

Merknader til utvalgets vurderinger og forslag i kapittel 6- rangering i ny opptaksmodell

Norsk Lektorlag deler utvalgets vurdering av betydningen av videregående opplæring som hovedarena for sertifisering til høyere utdanning, og av at karakterer er det beste opptaksgrunnlaget.

Utvalget skriver «Utvalget har veid ulike løsninger mot hverandre og kommet frem til at hovedveien til høyere utdanning skal være gjennom karakterbasert opptak. Det er det beste alternativet når et stort antall søkere skal rangeres mest mulig rettferdig og effektivt. I 2021 hadde over 90 prosent av de kvalifiserte søkerne til høyere utdanning et vitnemål eller karakterer fra videregående opplæring.¹ Det disse har til felles, er at de har et sett med karakterer som kan brukes til å regne ut en poengsum, og poengsummen ordner søkerne i en rekkefølge. Studenter med gode karakterer fra videregående opplæring fullfører oftere utdanningen de har startet på, noe som tyder på at gode karakterer er et godt mål på hva som kreves for å mestre høyere utdanning.

I tillegg til karakterkvoten foreslår utvalget en opptaksprøvekvote. I denne kvoten kan alle søkerne som ønsker å forbedre rangeringsposisjonen sin, eller som har et annet kvalifiseringsgrunnlag enn karakterer fra videregående opplæring, ta en standardisert test som rangerer dem i opptaksprøvekvoten.²»

Vi støtter utvalget i at det bør være mulig å forbedre rangeringsposisjonen sin etter fullført videregående opplæring, og at mulighetene bør være mer begrenset enn i dag.

Lektorlaget støtter utvalget i at generell studiekompetanse skal være hovedveien inn til høyere utdanning, og i at karakterer er det beste opptaksgrunnlaget. De skriver:

²(NOU 2022: 17,s 65.

«Utvalget har likevel landet på at karakterer, fra et bredt grunnlag av fag, er det beste og mest solide grunnlaget vi har for å kunne fordele studieplasser der det er flere søkere enn plasser. Et karakterbasert system er det som legger størst vekt på forhold som søkerne selv kan påvirke, og minst vekt på forhold de ikke kan gjøre noe med. Vi mener at det vil føre til at modellen oppfattes som mer rettferdig enn om søkerne skulle bli vurdert på grunnlag av et motivasjonsbrev eller fått plass gjennom loddtrekning. Et karakterbasert opptak er i tillegg en av de mest effektive måtene å gjennomføre opptaket til høyere utdanning på. Det er avgjørende at karaktersystemet beholder høy legitimitet og oppleves som rettferdig og logisk. Utvalget mener derfor at det er viktig at det jobbes videre med kvalitet i vurderingsarbeidet i videregående opplæring slik at karakterene reflekterer søkerens kompetansenivå.»³

Opptaksprøveknoten – en alternativ vei som kan fungere

Utvalget beskriver opptaksprøveknoten som en alternativ vei for

- søkere som har generell studiekompetanse, men som ikke har karakterer fra videregående opplæring
- søkere som har fått unntak fra generell studiekompetanse
- søkere som har for lav poengsum til å komme på studiet de ønsker

Karakterknoten (80%) skal fylles før opptaksprøveknoten (20 %). Utvalget skriver at «opptaksprøveknoten blir dermed en arena for konkurranse blant dem som ikke når opp i konkurransen i karakterknoten og søkerne som ikke har karakterpoeng»

Utvalgets forslag innebærer at det ikke er mulig å ta opptaksprøve før det året søkeren fyller 19 år, og at resultatene ikke bør bli tilgjengelige før videregående opplæring er avsluttet, for å forhindre at eksamen og standpunkt i vg3 får mindre betydning.

Utvalget foreslår ikke at muligheten for å forbedre karakterer skal tas vekk, kun at slike karakterer ikke skal telle i opptaket til norske universiteter og høyskoler. Det må altså kunne skilles i karakterføringen mellom karakterer som er gitt første gang, og karakterer som er forbedret. Det vil bli mulig å ta flere fag etter fullført videregående opplæring.

Vi kjenner til en omfattende tjenestetilbyding tilknyttet det svenske høgskoleprovet, og vil understreke at det vil bli avgjørende at opptaksprøven tester generell studieforberedthet på et bredt grunnlag, holdet høy kvalitet, og at en sikrer at kandidaten selv og alene besvarer prøven. Vi frykter at det vil bygges en ny industri rundt opptaksprøven og at det spekuleres i den kontra å legge seg i selen i ordinært løp i videregående opplæring.

NL støtter utvalgets forslag om opptaksprøve, under følgende forutsetninger:

- knoten bør utgjøre 20 % eller mindre
- det er ikke mulig å ta prøven før det året en fyller 19 år
- opptaksprøven må være godt kvalitetssikret mht. gyldighet, pålitelighet og rettferdighet
- myndighetene sikrer at kandidaten selv og alene tar prøven.

Vi støtter forslaget om fjerning av alderspoeng

Norsk Lektorlag mener dagens ordning, med alderspoeng kombinert med en ubegrenset mulighet til å ta opp igjen fag som privatist, er sløsing av samfunnets ressurser. Vi ser på det som viktig at studentene kommer raskt i gang med studiene. Alderspoeng kan bidra til det motsatte. Vi er positive til å fjerne alderspoeng.

³ NOU 2022:17, side 71.

Ja til å fjerne tilleggspoeng for fagvalg i videregående opplæring

Norsk Lektorlag mener tilleggspoeng for fagvalg fra videregående opplæring bør fjernes helt, slik vi støttet Liedutvalget på. Sekundært kan dagens ordning med tilleggspoeng erstattes med en ordning hvor relevante fag vektes tyngre for opptak til spesifikke studier (for eksempel at rettslære-karakteren vektes mer for opptak til juss-studier). Vi vil unngå dagens situasjon, hvor elever velger fag taktisk i videregående opplæring kun for å få tilleggspoeng, uten at de planlegger å bruke fagene i sin videre utdanning.

Utvalget mener gjennomsnittet mellom standpunkt og eksamen i et fag bør danne grunnlaget for å regne ut karaktersnitt og poengsum. Utvalget skriver:

*«Dagens trekkordning er tilfeldig og kan sies å være urettferdig for dem som blir trukket ut til skriftlig eksamen. Så lenge eksamensordningen er som den er i videregående opplæring, mener vi at eksamenskarakteren bør tillegges mindre vekt enn i dag når karakterpoengsummen for opptak til høyere utdanning regnes ut. Gjennomsnittet mellom standpunkt og eksamen i et fag bør danne grunnlaget for å regne ut karaktersnitt og poengsum (...) Forslaget vil også kunne bidra til å redusere press knyttet til eksamen og å redusere de negative og kanskje urettferdige utslagene av å bli trukket ut til eksamen i et fag der eleven ikke har høy kompetanse. Ved å regne middelerdi vil de ulike fagene i videregående også få mer lik betydning for poengsummen. Norsk vil for eksempel få maksimalt tre tellende karakterer, mot maksimalt seks i dag.»*⁴

Lektorlaget stiller seg, med disse merknadene, bak utvalgets forslag i kapittel 6:

Karakterkvote

- det innføres en karakterkvote for søkere som har generell studiekompetanse fra studieforberedende videregående opplæring eller gjennom 23/6-regelen
- søkere med godkjent vitnemål fra videregående opplæring i andre land konkurrerer i karakterkvoten hvis det finnes omregningstabeller for det aktuelle landet
- karakterene fra første gang et fag er bestått, er grunnlaget for rangeringen

Tilleggspoeng

- det ikke er en aldersgrense for å konkurrere i kvoten, og alder gir verken fordeler eller ulemper
- det ikke skal gis poeng for fagvalg i videregående opplæring, kjønnspoeng, alderspoeng eller tilleggspoeng for enten høyere utdanning, fagskoleutdanning eller folkehøgskole
- det bør være mulig å reservere en studieplass i hele perioden en søker er i førstegangstjeneste
- myndighetene vurderer tiltak som simulerer all ungdom til å gjennomføre den lovpålagte førstegangstjenesten
- det ikke gis tilleggspoeng for gjennomført førstegangstjeneste (forslag fra utvalgets flertall)

Opptaksprøve

- det innføres en opptaksprøvekvote basert på en standardisert prøve
- alle som konkurrerer i opptaksprøvekvoten, må være kvalifisert til høyere utdanning

⁴ NOU 2022:17, s 77-78.

- rangering i kvoten skjer på bakgrunn av resultatet på opptaksprøven
- alle som ønsker å forbedre rangeringsposisjonen sin, konkurrerer i opptaksprøvekvoten
- alle som har generell studiekompetanse, men som ikke kan poengberegnes, konkurrerer i opptaksprøvekvoten
- søkere som er kvalifisert gjennom realkompetansevurdering, konkurrerer i opptaksprøvekvoten
- det settes en nedre aldersgrense og et maksimalt antall ganger det er mulig å ta prøven
- ordningen med særskilt vurdering avvikes fordi behovet dekkes av opptaksprøven

Andre forslag knyttet til opptak

- middelverdien mellom standpunkt og eksamen i et fag brukes til å regne ut karaktergjennomsnittet til en søker
- nye fag tatt etter fullført videregående opplæring skal påvirke karaktergjennomsnittet, men bare til studier som har faget eller fagene som et spesielt opptakskrav
- det bare er søkere som ikke har fullført videregående, som kan rangeres etter 23/6-regelen
- institusjoner som har opptaksprøve som spesielt opptakskrav, fortsatt kan bruke denne til å rangere søkere
- institusjoner som ønsker det, kan ta i bruk supplerende rangeringskriterier for å finne de best egnede blant de best kvalifiserte søkerne

Lektorlaget stiller seg bak utvalgets forslag i kapittel 7: Organisering i ny opptaksmodell

- dagens ordning med at Kunnskapsdepartementet fastsetter spesielle opptakskrav, videreføres
- institusjonene selv får bestemme hvordan søkere skal rangeres til studier med opptaksprøve
- institusjonene selv kan velge å benytte supplerende rangeringskriterier for å skille ut de best egnede blant de best kvalifiserte
- departementet fastsetter fagområder der utdanninger kan unntas fra kravet om generell studiekompetanse.
- institusjonene selv kan bestemme hvilken alternativ kompetanse søkerne må dokumentere for å være kvalifisert med unntak fra generell studiekompetanse
- krav om deltagelse i Samordna opptak formaliseres i opptaksforskriften
- det nasjonale felles regelverket avgrenses til grunnutdanninger på 60 studiepoeng eller mer
- institusjonene selv kan fastsette regelverk til mindre enheter
- Kunnskapsdepartementet vurderer muligheter for å gi tidligere svar til søkere som allerede er kvalifisert på søknadstidspunktet

Med vennlig hilsen

Helle Christin Nyhuus (sign.)

Leder

Norsk Lektorlag